

audis; et non vis nique stare syllabas, sed transvolare ut aliæ veniant, et totum audias. Ita semper omnia quibus unum aliquid constat, et non simul sunt omnia ea quibus constat, plus delectant omnia quam singula, si possint sentiri omnia. Sed longe his melior qui fecit omnia, et ipse est Deus noster, et non discedit, quia nec succeditur ei.

CAPUT XII.

*Amor non improbatur, modo in his quæ placent,
amemus Deum.*

XVIII. Si placent corpora, Deum ex illis lauda, et in artificem eorum retorque amorem; ne in his quæ tibi placent, tu discipliceas. Si placent animæ, in Deo amentur: quia et ipsæ mutabiles sunt, et in illo fixæ stabiliuntur; alioquin irent et perirent. In illo ergo amentur: et rape ad eum tecum quas potes, et dic eis: Hunc amemus, hunc amemus: ipse fecit hæc, et non est longe. Non enim fecit atque abiit, sed ex illo in illo sunt. Ecce ubi est, ubi sapit veritas. Intimus cordi est; sed cor erravit ab eo. Redite, prævaricatores, ad cor, et inhærete illi qui fecit vos. State cum eo, et stabitis. Requiescite in eo, et quieti eritis. Quo itis in aspera? quo itis? Bonum quod amatis ab illo est; sed quantum est ad illum, bonum est et suave; sed amarum erit juste, quia injuste amatur deserto illo, quidquid ab illo est. Quo vobis adhuc et adhuc ambulare vias difficiles et laboriosas? Non est requies ubi quæritis eam. Quærite quod quæritis: sed ibi non est ubi quæritis.

Beatam vitam quæritis in regione mortis: non est illic. Quomodo enim beata vita, ubi nec vita?

XIX. Et descendit huc ipsa vita nostra, et tulit mortem nostram, et occidit eam de abundantia vitæ suæ, et tonuit clamans, ut redeamus hinc ad eum in illud secretum unde processit ad nos, in ipsum primum virginalem uterum, ubi ei nupsit humana creatura, caro mortalis, ne esset semper mortalis; et inde velut sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam¹. Non enim tardavit; sed cucurrit, clamans dictis, factis, morte, vita, descensu, ascensu, clamans ut redeamus ad eum. Et discessit ab oculis, ut redeamus ad cor, et inveniamus eum. Abscessit enim, et ecce hic est. Noluit nobiscum diu esse, et non reliquit nos. Illuc enim abscessit, unde nunquam recessit, quia mundus per eum factus est; et in hoc mundo erat², et venit in hunc mundum peccatores salvos facere³, cui confitetur anima mea, et sanat eam, quia peccavit illi⁴. Filii hominum usquequo graves corde⁵? Numquid et post descensum vitæ non vultis ascendere et vivere? Sed quo ascenditis quando in alto estis, et posuistis in cœlum os vestrum⁶? Descendite ut ascendatis, et ascendatis ad Deum. Cecidistis enim ascendendo contra eum. Dic eis ista ut plorent in convalle plorationis, et sic eos rape tecum ad Deum; quia de spiritu ejus hæc dicis eis, si dicis ardens igne charitatis.

¹ Psal. xviii, 6. — ² Joan. 1, 10. — ³ 1 Tim. 1, 15. — ⁴ Psal. xl, 5. — ⁵ Id. iv, 3. — ⁶ Id. lxxii, 9.

nobilis, sicut venator
modum et me laudari vellem? Non
autem vellem ita laudari et amari me ut bistriones, quan-
quam eos et ipse laudarem et amarem; sed eligens latere
quam ita notus esse; et vel haberi odio quam sic amari.
Ubi distribuuntur ista pondera variorum et diversorum
amorum in anima una? Quid est quod amo in alio, quod

CAPUT XIII.

Amor unde proveniat.

XX. HÆC tunc non noveram, et amabam pulchra inferiora, et ibam in profundum, et dicebam amicis meis: num amamus aliquid nisi pulchrum? Quid est ergo pulchrum? et quid est pulchritudo? Quid est quod non allicit et conciliat rebus quas amamus? Nisi enim esset in eis decus et species, nullo modo nos ad se moverent. Et animadvertēbam et videbam in ipsis corporibus aliud esse quasi totum, et ideo pulchrum: aliud autem quod ideo deceret, quoniam apte accommodaretur alicui, sicut pars corporis ad universum suum, aut calceamentum ad pedem, et similia. Et ista consideratio scaturivit in animo meo ex intimo corde meo; et scripsi libros de Pulchro et Apto, puto duos aut tres. Tu scis, Deus: nam excidit mihi. Non enim habemus eos, sed aberraverunt a nobis, nescio quomodo.

CAPUT XIV.

Libri de Apto et Pulchro Hierio nuncupati. Unde hunc amaverat.

XXI. Quid est autem quod me movit, Domine Deus meus, ut ad Hierium Romanæ urbis oratorem scriberem illos libros, quem non noveram facie, sed amaveram hominem ex doctrinæ fama quæ illi clara erat, et quædam verba ejus audieram, et placuerant mihi? Sed magis quia placebat aliis, et efferebant eum laudibus stupentes, quod ex homine Syro, docto prius græcæ facundiæ, postea in latina etiam dictor mirabilis extitisset, et esset scientissimus rerum ad studium sapientiæ pertinentium, mihi placebat. Laudatur homo et amatur absens. Utrumnam ab ore laudantis intrat in cor audientis amor ille? Absit: Sed ex amante alio accenditur alius. Hinc enim amatur qui laudatur, dum non fallaci corde laudatoris prædicari creditur, id est, cum amans eum laudat.

XXII. Sic enim tunc amabam homines ex hominum iudicio; non enim ex tuo, Deus meus; in quo nemo fallitur. Sed tamen cur non sicut auriga nobilis, sicut venator studiis popularibus diffamatus; sed longe aliter et graviter, et ita quemadmodum et me laudari vellem? Non autem vellem ita laudari et amari me ut histriones, quamquam eos et ipse laudarem et amarem; sed eligens latere quam ita notus esse; et vel haberi odio quam sic amari. Ubi distribuuntur ista pondera variorum et diversorum amorum in anima una? Quid est quod amo in alio, quod

rursus nisi odissem, non a me detestarer et repellerem, cum sit uterque nostrum homo? Non enim sicut equus bonus amatur ab eo qui nollet hoc esse, etiam si posset, hoc et de histrione dicendum est, qui naturæ nostræ socius est. Ergo-ne amo in homine quod odi esse, cum sim homo? Grande profundum est ipse homo, cujus etiam capillos tu, Domine, numeratos habes, et non minuuntur in te: et tamen capilli ejus magis numerabiles sunt quam affectus ejus, et motus cordis ejus.

XXIII. At ille rhetor ex eo erat genere, quem sic amabam, ut vellem me esse talem; et errabam typho et circumferebar omni vento, et nimis occulte gubernabar abs te. Et unde scio, et unde certus confiteor tibi, quod illum in amore laudantium magis amaveram, quam in rebus ipsis de quibus laudabatur? Quia si non laudatum vituperarent eum iidem ipsi, et vituperando atque spernendo ea ipsa narrarent, non accenderer in eum et non excitarer. Et certe res non aliæ forent, nec homo ipse alius; sed tantummodo aliud affectus narrantium. Ecce ubi jacet anima infirma, nondum hærens soliditati veritatis. Sicut auræ linguarum flaverint a pectoribus opinantium, ita fertur et vertitur, torquetur ac retorquetur; et obnubilatur ei lumen, et non cernitur veritas. Et ecce est ante nos. Et magnum quiddam mihi erat, si sermo meus et studia mea illi viro innotescerent. Quæ si probaret, flagrarem magis; si autem improbaret, sauciaretur cor vanum et inane soliditatis tuæ. et tamen pulchrum illud atque aptum, unde ad eum scripseram, libenter animo versabam, ob os contemplationis meæ, et nullo collaudatore mirabar.

CAPUT XV.

Quod corporalibus imaginibus contenebratus, non potuit capere spiritualia.

XXIV. SED tantæ rei cardinem in arte tua nondum videbam, Omnipotens, qui facis mirabilia solus¹; et ibat animus meus per formas corporeas; et pulchrum, quod per se ipsum; aptum autem, quod ad aliquid accommodatum deceret, definiebam et distinguebam, et exemplis corporeis astruebam. Et converti me ad animi naturam, et non me sinebat falsa opinio, quam de spiritualibus habebam, verum cernere. Et irruebat in oculos ipsa vis veri, et avertebam palpitantem mentem ab incorporea re, ad lineamenta et colores, et tumentes magnitudines. Et quia non poteram ea videre in animo, putabam me non posse videre animum meum. Et cum in virtute pacem amarem, in vitiositate autem odissem discordiam; in illa unitatem; in ista quamdam divisionem notabam. Inque illa unitate mens rationalis et natura veritatis ac summi boni mihi esse videbatur. In ista vero divisione irrationalis vitæ, nescio quam substantiam et naturam summi mali, quæ non solum esset substantia, sed omnino vita esset. et tamen abs te non esset Deus meus, ex quo sunt omnia, miser opinabar. Et tamen illam Monadem appellabam, tanquam sine ullo sexu mentem, hanc vero Diadem, iram in facinoribus, libidinem in flagitiis, nesciens quid loquerer. Non enim noveram neque didiceram,

¹ Psal. LXXI, 18.

nec ullam substantiam malum esse, nec ipsam mentem nostram summum atque incommutabile bonum.

XXV. Sicut enim facinora sunt, si vitiosus est ille animi motus, in quo est impetus, et se jactat insolenter ac turbide; flagitia, si est immoderata illa animæ affectio, qua carnales hauriuntur voluptates: ita errores et falsæ opiniones vitam contaminant, si rationalis mens ipsa vitiosa est: qualis in me tunc erat, nesciente alio lumine illam illustrandam esse ut sit particeps veritatis, quia non est ipsa natura veritatis. « Quoniam tu illuminabis lucer- » nam meam, Domine Deus meus, illuminabis tenebras » meas¹; et de plenitudine tua nos omnes accepimus². » Es enim tu lumen verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum³; quia in te non est transmutatio, nec momenti obumbratio⁴.

XXVI. Sed ego conabar ad te, et repellebar abs te, ut saperem mortem, quoniam superbis resistis. Quid autem superbius, quam ut assererem mira dementia me id esse naturaliter quod tu es? Cum enim ego essem mutabilis, et eo mihi manifestum esset, quod ideo utique sapiens esse cupiebam, ut ex deteriore melior fierem; malebam tamen etiam te opinari mutabilem, quam me non hoc esse quod tu es. Itaque repellebar, et resistebas ventosæ cervici meæ, et imaginabar formas corporeas, et caro carnem accusabam, et spiritus ambulans nondum revertabar ad te⁵, et ambulando ambulabam in ea quæ non sunt, neque in te, neque in me, neque in corpore; neque mihi creabantur a veritate tua, sed a mea vanitate fingebantur ex corpore: et dicebam parvulis fidelibus tuis, civibus meis a quibus nesciens exulabam; dicebam illis garrulus et ineptus: Cur ergo errat anima quam fecit Deus? Et mihi

¹ Psal. xviii, 29. — ² Joan. i, 16. — ³ Ibid. 9. — ⁴ Jacob. i, 17. — ⁵ Psal. lxxvii, 39.

nolebam dici: Cur ergo errat Deus? Et contendebar magis incommutabilem tuam substantiam coactam errare, quam meam mutabilem sponte deviasse, et poena errare confitebar.

XXVII. Et eram ætate annorum fortasse viginti sex aut septem, cum illa volumina scripsi, volvens apud me corporalia figmenta, obstrepentia cordis mei auribus, quas intendebar, dulcis veritas, in interiorum melodiam tuam, cogitans de pulchro et apto, et stare cupiens et audire te, et gaudio gaudere propter vocem Sponsi¹, et non poteram: quia vocibus erroris mei rapiebar foras, et pondere superbiæ meæ in ima decidebam. Non enim dabas auditui meo gaudium et lætitiā, aut exultabant ossa mea quæ humiliata non erant².

CAPUT XVI.

Categorias Aristotelis et liberalium artium libros per se intellexit.

XXVIII. Et quid mihi proderat quod annos natus ferme viginti, cum in manus meas venissent Aristotelica quædam, quas appellant decem Categorias, quarum nomine cum eas rhetor Carthaginensis magister meus buccis typho crepantibus commemoraret, et alii qui docti habebantur, tanquam in nescio quid magnum et divinum suspensus inhiabam; legi eas solus et intellexi? Quas cum contulissem cum eis qui se dicebant vix eas, magistris eru-

¹ Joan. iii, 29. — ² Psal. l, 10.

ditissimis, non loquentibus tantum, sed multa in pulvere depingentibus, intellexisse: nihil inde aliud mihi dicere potuerunt quam ego solus apud me ipsum legens cognoveram. Et satis aperte mihi videbantur loquentes de substantiis, sicuti est homo; et quæ in illis essent, sicuti est figura hominis, qualis sit; et statura quot pedum sit; et cognatio, cujus frater sit; aut ubi sit constitutus; aut quando natus; aut stet, aut sedeat; aut calceatus vel armatus sit; aut aliquid faciat, aut patiatur aliquid; et quæcumque in his novem generibus, quorum exempli gratia quædam posui, vel in ipso substantiæ genere in numerabilia reperiuntur.

XXIX. Quid hoc mihi proderat, quando et oberat; cum etiam te, Deus meus, mirabiliter simplicem atque incommutabilem, illis decem prædicamentis putans quidquid esset omnino comprehensum, sic intelligere conarer, quasi et tu subjectus esses magnitudini tuæ aut pulchritudini, ut illa essent in te quasi in subjecto, sicut in corpore; cum tua magnitudo et tua pulchritudo tu ipse sis; corpus autem non eo sit magnum et pulchrum quo corpus est, quia etsi minus magnum et minus pulchrum esset, nihilominus corpus esset. Falsitas enim erat quam de te cogitabam, non veritas, et figmenta miseriæ meæ, non firmamenta beatitudinis tuæ. Jusseras enim, et ita fiebat in me, ut terra spinas et tribulos pareret mihi, et cum labore pervenirem ad panem meum¹.

XXX. Et quid mihi proderat quod omnes libros artium quas Liberales vocant, tunc nequissimus malarum cupidatum servus per me ipsum legi et intellexi, quoscumque legere potui? Et gaudebam in eis, et nesciebam unde esset quidquid ibi verum et certum esset. Dorsum enim habebam ad lumen, et ad ea quæ illuminantur, faciem: unde ipsa

¹ Gen. III, 18, 19.

facies mea qua illuminata cernebam, non illuminabatur. Quidquid de arte loquendi et disserendi, quidquid de dimensionibus figurarum, et de musicis et de numeris sine magna difficultate, nullo hominum tradente, intellexi, scis tu, Domine Deus meus; quia et celeritas intelligendi, et dispiciendi acumen, donum tuum est; sed non inde sacrificabam tibi. Itaque mihi non ad usum, sed ad perniciem magis valebat, quia tam bonam partem substantiæ meæ sategi habere in postestate: et fortitudinem meam non ad te custodiebam¹; sed profectus sum abs te in longinquam regionem, ut eam dissiparem in meretrices cupiditates². Nam quid mihi proderat bona res, non utenti bene? Non enim sentiebam illas artes, etiam ab studiosis et ingeniosis difficillime intelligi, nisi cum eis eadem conabar exponere; et erat ille excellentissimus in eis, qui me exponentem non tardius sequeretur.

XXXI. Sed quid mihi hoc proderat, putanti quod tu, Domine Deus veritas, corpus esses lucidum et immensum et ego frustum de illo corpore? Nimia perversitas. Sed sic eram. Nec erubesco, Deus meus, confiteri tibi in me misericordias tuas, et invocare te, qui non erubui tunc profiteri hominibus blasphemias meas, et latrari adversum te. Quid ergo mihi tunc proderat ingenium per illas doctrinas agile, et nullo adminiculo humani magisterii tot nodosissimi libri enodati, cum deformiter et sacrilega turpitudine in doctrina pietatis errarem? Aut quid tantum oberat parvulis tuis longe tardius ingenium, cum a te longe non recederent, ut in nido Ecclesiæ tuæ tuti plumescerent et alas charitatis alimento sanæ fidei nutrent? O Domine Deus noster, in velamento alarum tuarum speremus³; et protege nos, et porta nos. Tu portabis et parvulos, et

¹ Psal. LVIII, 10. — ² Luc. XV, 12, 13 et 30. — ³ Psal. LXXII, 8.

usque ad canos tu portabis¹: quoniam firmitas nostra quando tu es, tunc est firmitas: cum autem nostra est, infirmitas est. Vivit apud te semper bonum nostrum; et quia inde aversi sumus, perversi sumus. Revertamur jam, Domine, ut non evertamur; quia vivit apud te sine ullo defectu bonum nostrum quod tu ipse es; et non timemus ne non sit quo redeamus, quia nos inde ruimus: nobis autem absentibus, non ruit domus nostra, æternitas tua.

¹ Isai. XLVI, 4.

LIBER V.

ANNUM ÆTATIS SUE EXHIBET VIGESIMUM NONUM, QUO SCILICET COMPERTA FAUSTI MANICHEI IMPERITIA PROPOSITUM IN ILLA SECTA PROFICIENDI ABIECIT; QUO ETIAM ROMA, UBI TUNC RHETORICAM PROFITEBATUR, MISSUS MEDIOLANUM UT EAMDEM ARTEM DOCERET, COEPIT AUDITO AMBROSIO RESPISCERE, ET DE MANICHEISMO ABDICANDO NECNON DE REPETENDO CATECHUMENATU DECERNERE.

CAPUT I.

Excitat mentem ad Deum laudandum.

I. ACCIPE sacrificium confessionum mearum de manu linguæ meæ, quam formasti et excitasti, ut confiteatur nomini tuo; et sana omnia ossa mea, et dicant: Domine, quis similis tibi¹? Neque enim docet te quid in se agatur qui tibi confitetur; quia oculum tuum non excludit cor clausum; nec manum tuam repellit duritia hominum; sed solvis eam cum voles, aut miserans aut vindicans; et non est qui se abscondat a calore tuo. Sed te laudet anima mea ut amet te; et confiteatur tibi miserationes tuas ut laudet te. Non cessat nec tacet laudes tuas universa creatura tua; nec spiritus omnis hominis per os conversum ad te; nec animalia nec corporalia per os considerantium ea;

¹ Psal. xxiv, 10.